

NA VJEKOVNOJ RASKRSNICI.

Nova faza stare borbe.

ONAMO od vremena Kanta, koji je oteo razum vjeri i vjeru razumu, stupila je borba, što je biju vjera i nevjera, u novu fazu. Kant je naime, kako vrlo dobro primjećuje Donat u svojoj kriteriologiji¹, izradio sistem, koji između ostalih slabosti i protivaosti, ima i tu čudnu osobinu, da manje više svi kasniji pozitivistički, subjektivistički, idealistički i »iracionalistički« sistemi izvire iz njega, kolikogod oni drugčije i bili međusobno protivni. To je kao kakva golema lješina, iz koje svaki čas izmili po koji novi parazit, da dovede sad ovaj sad opet onaj sastavni dio sistema königsberškog filozofa »ad absurdum«.² Jer kraj sve svoje razlike ipak se svi ti sistemi slažu u jednom, a to je: da vjere ne napadaju izravno nego je što više priznaju pravom potrebom ljudske prirode. Ali analizirajući tu potrebu dolaze oni do rezultata, da je vjera čedo ljudske naravi, i to ukoliko je ta ne racionalna nego upravo iracionalna, »metalogička«.

Što znači taj na oko možda nevini rezultat, razumjet će svatko, tko prouči duboku okružnicu »Pascendi«, kojom je Pijo X. osudio modernizam, pa makar se zastupnici »moderne« misli ne znam koliko hvalili, da su oni stavili vjeru na nove čvršće temelje, da su je spasili pokazavši, kako je nemoguć sukob između vjere ili morala i znanosti.³ Ili tko ne mora priznati tome velikom papi, da ima potpuno pravo, kad piše:

»...prema modernistima... između vjere i znanosti ne može nigda biti rata. Ako naime svaka ostane na svojem području, nikad se ne mogu sastati pa stoga niti jedna drugoj protiviti... Ako... zapitaš, je li Krist činio prava čudesa i zaista unaprijed vidio buduće stvari, je li zbilja uskrsnuo i u nebo

¹ Donat, Critica⁵⁻⁶, Oeniponte 1921., str. 202. sqq.

² Drastički opisuje to Clemens Brentano u svojim »Romanzen vom Rosenkranz« (5.): »Die unzähligen Systeme — Frevelnder Philosophien — Wenden flehen bei den Hexen — Auf den Besen aufzusitzen — Ihr Allfresser! wo des Ersten — Magen noch der Zweite frisset — Wenn ihm selbst schon aufgefressen — Seinen Magen hat der Dritte. — Ja, der Teufel wird den Letzten — Noch zertrennen in der Mitte, — Dass das Maul den Leib kann fressen; — So wird sich die Kette schliessen.« (Kod Hafnera: Geschichte der Philosophie, S. 729.)

³ Tako se hvali Kant, a za njim i beogradski »veliki besednik«. Vidi citat u tekstu kod 8. bilješke.

»Život« 1931. (XII), br. 1.

NA VJEKOVNOJ RASKRSNICI

uzašao; agnostička će znanost to zanijekati, vjera tvrditi, ali stoga ne će biti među njima protivnosti. Jer jedan će to nijekati kao filozof govoreći s filozofima...; drugi će tvrditi kao vjernik govoreći s vjernicima... Vratimo se malo... k onoj veoma pogubnoj nauci **agnostičizma**. Ona naime razumom zatvara čovjeku svaki put k Bogu pa drži, da se taj bolje otvara nekakvim osjećanjem i djelovanjem. Ali tko ne vidi, kako ima krivo? Jer osjećaj duha je odgovor na djelovanje predmeta danog razumom ili vanjskim osjetilima. Uzmi razum; čovjek će to više slijediti vanjska osjetila, kojima je već i onako sklon. I opet u zao čas (perperam), jer kojekakva maštanja o vjerskom osjećanju ne mogu oboriti zdrava razuma; a zdrav nas razum uči, da nemir ili zaokupljenost duha ne pomaže nego pače smeta istraživanje istine, istine, mislimo, kakova je u sebi, jer ona druga subjektivna istina, plod unutrašnjeg osjećanja i djelovanja, iako je zgodna za igranje, ništa čovjeku ne koristi, jer je njemu najviše stalo do toga da zna, ima li ili nema osim njega Boga, u čije će ruke jednom pasti... Zaista mislimo, da lud ili barem jako nerazborit čovjek može smatrati istinitima unutrašnja iskustva, a da ih nije podvrgao ispitu. Najveći dio ljudskog rođa (hominum) tvrdo drži i držat će uvijek, da se do spoznaje Boga ne može dovinuti samim osjećanjem i iskustvom bez ikakova vodstva i svijetla razuma. **Preostaje dakle i opet ateizam i bezvjerstvo (religio nulla).**⁴

Radi se dakle uistinu o staroj vjekovnoj borbi vjere i bezvjerja, u kojoj je bezvjerje samo promijenilo taktiku...

Mi se ne bismo na sve to ni obazirali, da nije ta borba počela još prije rata, a pogotovu poslije njega odjekivati i kod nas. Da odmah uklonimo svaki nesporazum, ističemo, da nipošto ne želimo ulaziti u pitanje, da li pojedini zatočnici ideja protivnih našima svijesno idu i za konzekvencijama njihovim ili ne. To se pitanje može rješavati tek od slučaja do slučaja za pojedince. Za nas je uostalom to pitanje irelevantno, jer želimo ovdje stvar rasčiniti čisto objektivno, eda ljudi dobre volje vide, jesu li udarili pravim putem ili stramputicom.

U zadnje doba iznosi se jedna misao živom i pisanom riječju pred široke narodne mase, pred školsku mladež, pače pred sveučilišne građane, jedna te ista misao u svojoj suštini, u svojim izvodima, koja nalazi svoje opravdanje tek na tlu kantovsko-modernističkoga agnosticizma, i koja se različitim forumima na različit način servira. Pred masom ona iskrsava kao simpatična krilatica o »verskoj trpeljivosti« (u pjesničkom ruhu: »brat je mio, koje vjere bio«), pred daštvom kao neka analiza vjerovanja, kojom se dolazi do rezultata, da je svaka vjera jednako dobra, ili pače da katolicizam udara ostracizmom čovjeka, koji »vjeruje u svoj razum«, a pred akademijском omladinom iskrsa-

⁴ Denzinger-Bannwart, Enchiridion symbolorum¹⁶⁻¹⁷, nn. 2084. 2106. 2017. Riječi: »preostaje dakle i opet« istaknuli smo mi.

va ta misao kao problem o odnosu vjere i znanosti, koji se definiše točno prema zasadama »modernih« ideologije.

Evo samo jedan ili drugi primjer kao dokaz za rečeno! »Ferijalac« br. 2./1930. piše đacima u članku »Narodna umetnost i narodna vera« na str. 30 i dalje između ostalih apsurdna i ovo: »Što je najdivnije, ta narodna vera (= Južnih Slovena) nije izrazito katolička, pravoslavna ili muhamedanska. Iako naš narod pripada trima verama, on svojom jedinstvenom, intimnom verom obuhvata sva tri zakona i prevazilazi ih... Za pravu, za uzvišenu religiju, kakva je, na primer hrišćanska, muhamedanska ili budanska, potrebne su tri stvari: vera u Boga, odnosno u višnju silu, koja ispunjuje vasionu, priznanje opšteg večnog morala iznad naroda i vremena, koji proishodi iz te vere u Boga; i život posle smrti, odnosno spajanje sa Bogom, kao posljedica toga morala. — Takva je religija i naša narodna vera.« Koliko je u tim riječima filozofijskih nezgrapnosti, i kako one odaju čovjeka nimalo filozofijski školovana, vidjet će svatko, tko dočita ovu radnju do kraja. Ovdje bismo tek primijetili jedno. Ako je naime ispravna ta »analiza« našeg »narodnog verovanja«, onda se mi, onda se naš narod ne mora ni najmanje stidjeti rimskog poganskog pantheona, jer s toliko »pravih vera« za njim ama baš ništa ne zaostajemo!

Nebrojeno dokaza za novi način borbe protiv vjere daju nam razne osobito povijesne knjige, od kojih jedna na pr. imperterrite uvjerava naše đaštvo, »da je Hristifor Kolombo... više verovao u svoj razum nego u crkvene dogme, »pa zato — risum teneatis amici — i pronašao Ameriku.«⁵ A jedna opet »Posebna didaktika ili nauka o predavanju nastavnih predmeta u osnovnoj školi« ovako upućuje učitelje pučkih škola u zadatak vjerske nastave: »Nije se uvek ovako shvatao zadatak religijske nastave. Što je danas glavno (religijsko osećanje, moralna volja), nekada je bilo sporedno, i obrnuto, što je danas sporedno (religijsko znanje) ili i sasvim isključeno (crkvene dogme), nekada je bilo glavno... nekad (se) religijska nastava uvažavala poglavito iz crkvenih obzira, a danas se ceni samo vaspitna vrednost njezina.«⁶ Zar to sve skupa ne zvuči tako, kao da se pokazuju vjeri vrata u razumskoj sferi?

Što se tiče hrama znanosti — sveučilišta i njegove afilijacije, pučkog sveučilišta, imali smo baš u Zagrebu nedavno prilike slušati, kako vjera nema sa znanostu, s logikom, s razumom i razumskom sferom ništa, i kako je ona produkt psiholoških, alogičkih, iracionalnih faktora. A onaj moderni val, što bismo ga najzgodnije okrstili imenom »horror metaphysices«, koji je počeo u naprednijim zemljama da jenjava, došao je na svoju kulminaciju u našim atenejima, barem sudeći po onome, što se u njima najviše ističe.

Ako se površnim pogledom promatraju ovi pojavi, što smo ih nazivali, moglo bi se pričiniti, da počinjamo pogrešku, koja je tako reći prirodna ljudskom načinu mišljenja. Mislimo: generaliziranje, svodenje na zajednički nazivnik. Ali, da se sve to uistinu

⁵ Više toga naći će čitac u »Životu« g. 1930., str. 42. i dalje.

⁶ Rajčić, navedeno djelo, Beograd 1929.

ima povezati, pokazuje nam makar i letimički samo pogled po slobodnozidarskim izjavama. Dne 23. marta 1930. držao je u velikoj loži »Jugoslavija« u Beogradu govor »veliki besednik«, koji posve jasno pokazuje, da je loža usvojila Kantovo gledište s obzirom na vjeru. Jer on veli: »Kant je međutim nepokolebljivo vero-
vao (sic!) u mogućnost i potrebu, da se dođe do pravog saznanja... To gledište proizvelo je jedan sjajan obrt: da čista nauka i čist moral nisu u sukobu, no naprotiv, da će se oni, kad se postave nova merila i nove vrednosti (sic!), uzajamno dopunjavati i razvijati.«⁷

U slobodnozidarskoj ideologiji nalazimo sve momente, što smo ih tek onako letimice pohvatali u teorijama, ako su vrijedne toga imena, što silom hoće da udare pečat našem javnom mišljenju i radu. Tako isti »veliki besednik« u istom govoru uči svoju »braću«: »Slobodno zidarstvo je jedna religija bez dogme. Religija u kojoj se nesmetano ujedinjaju sve religije. Stoga religija nad religijama.«⁸ Zar to nije poganski pantheon? I kad »brat« dr. Prelog u svojoj »Istoriji slobodnog zidarstva« konstatira: »Ako svi slobodno zidarski radovi započinjaju u ime Vječnoga Neimara Svih Svjetova to ne znači, da je zidar primoran da vjeruje u ličnoga Boga ili da mu ko narivava izvjesnu predodžbu o tom, što ne može da shvati ljudskim sjetilima. Zidar baš zato što traži Boga, ne može da ima ništa zajedničkoga s crkvenom dogmatikom i moralom, koja je u protivurječju s razumom,«⁹ zar to nije zaista »širokogrudna verska trpeljivost«, o kojoj se toliko piše i govori? Nas bi samo zanimalo znati, što bi loža u slučaju, da kojega od njezinih članova sama Istina »primora da vjeruje u ličnoga Boga ili da mu narine izvjesnu ne predodžbu nego misao, čisto duhovnu misao, koju »ne može da shvati ljudskim sjetilima«, misao o Bogu živomu, koji će doći suditi žive i mrtve? A jednako bi nas zanimalo znati i to, kako će biti s tom »verskom trpeljivosti« u praksi! U jednoj knjižici, koja treba da povoljno informira javnost o slobodnom zidarstvu, čitamo, da »slobodno zidarstvo počiva na dva stuba: slobodi savesti i na svojoj simbolici,«¹⁰ a malo dalje saznajemo i to, u čemu je ta »sloboda«. »Slobodni zidar mora biti religiozan«, čitamo zadivljeni. Ali kako? »Siler je rekao«, nastavlja naš izvjestitelj: »Kuju veru ispovedaš? Ni jednu. — Zašto? — Zbog vere. To je sloboda savesti. Zato se je od vjkada branilo uvlačenje u ložu verskih rasprava i raspri...«¹¹ Nije li dobro rekao Pijo X.: »Preostaje dakle i opet ateizam i bezvjerje«?

Sada razumijemo, da je loža, koja »svojim živim primerom i svojim neprikosnovenim težnjama vrši uticaj na duhove«, i u našem pitanju nastojala, da tim i drugim putevima »kao neumitni sudija nad ljudskim strastima...

⁷ Svečana beseda održana na godišnjoj skupštini velike lože »Jugoslavija« 23. marta 1930. god. u Beogradu, grafički umetnički zavod »Planeta«, Beograd 1930., str. 32.

⁸ U nav. »besedi«.

⁹ U navedenom djelu, Zagreb 1929., str. 174.

¹⁰ Slobodno zidarstvo (ćirilski), Miniaturalna biblioteka, Novi Sad 1928. str. 56.

¹¹ ibidem, str. 61.

svaku stvar postavi na njezino pravo mesto«, pa da se tako »istina odvoji od zabluda pa ma one bile i korisne fikcije, stvarnost od maštanja, uzvišeno od sebičnoga i pravo od nasilja...«¹² Razumijemo i to, da je aplikacija na naše prilike morala dobiti ovaj oblik: »Nije daleko dan, kada će i u onom delu našeg naroda, koji pripada — sticajem prilika — katoličkoj veroispovesti, kroz proces nacionalnog vaspitanja nastupiti dubok duševni preporodaj... Svakako bi za njihovo versko vaspitanje bilo bolje, da se služba i svi crkveni obredi vrše na materinjem jeziku i po primeru drugih religijskih organizacija i vrhovni poglavar stanuje u sredini svoje pastve, kako bi se na licu mesta inspisao njenim duševnim i istoriskim potrebama. Ja verujem, duboko verujem, da će naš narod... uskoro postaviti takav zahtev u najodlučnijem obliku... Najzad i religijska organizacija je samo jedan od instrumenata državne politike (sic!). S toga država ne bi smela dozvoliti, da taj instrument ostane u tuđim rukama... Ne treba zaboraviti, da mi sad izgrađujemo državu i naciju... treba... pri tome nemilosrdno ukinuti i oboriti sve što tome vrhovnom interesu države leži na putu. — Naše tri religije nisu plod nekog unutarnjeg osvedočenja (opaska pisca: to za članove lože vrlo rado vjerujemo!). Jedna nam je nametnuta ognjem i mačem. To je religija osvajača s kojim nemamo ništa zajedničkog. Izbor između druge dve potekao je iz političkog oportuniteta. Zar treba trpeti i dozvoliti, da te slučajnosti vrše i nadalje uticaj na formiranje mentaliteta narodnog u njegovim bitnim osobinama a u pravcu razjedinjenja, i dozvoliti slugama oltara Božjeg, da po tuđim intencijama u dušu naše omladine usađuju klicu partikularizma. Zar se nema hrabrosti da se istini pogleda u oči?!«¹³

Razlozi našega katoličkog vjerovanja.

Novi način borbe bezvjerja protiv vjere sili nas, ako iskreno želimo »postaviti svaku stvar na njeno mjesto«, da si damo računa o razlozima svojega vjerovanja. Zašto ja vjerujem t. j. držim i tvrdim, da je na pr. samo jedan živi, lični Bog, i da su u njemu tri božanske Osobe: Otac, Sin i Duh Sveti? Zašto vjerujem, da je Isus Krist pravi Bog, da se u presv. olt. Sakramentu nalazi nazočan pod prilikama kruha i vina? O odgovoru na ta pitanja zavisit će i to, je li moja vjera »rationabile obsequium« razumni čin, čin dostojan čovjeka.

¹² Svečana beseda, str. 19, 20, 21.

¹³ ibidem, str. 35—37. I mi vođeni samo željom »postaviti svaku stvar na njeno pravo mesto« moramo primijetiti na ovu rječitu peroraciju »velikog besednika« dvoje: a) Nama se čini, da Istina ima prvo i najčasnije mjesto i onda, kad se radi o državnim i narodnim interesima. Jer teško tim interesima, ako se oni budu osnivali na laži i ogriješili o svetu suverenost Istine. Način, kako je tko došao do istine, posve je za nju samu irelevantan. Jer do nužne Istine dolazi svako slučajno biće, koje danas jest, a sutra nije, po slučajnosti, kojima je ispunjen njegov život. Iako u kojem slučaju taj put do istine ne bi bio uredan, to on ne bi nipošto okaljao ili promijenio same Istine, nego onoga, koji je tako traži i prihvata. b) Odviše je naivno tvrditi barem za

Jedva je potrebno isticati, da se mi ne ćemo ovdje obazirati na definicije vjere, što ih daju zastupnici »moderne«. Za te rado dopuštamo protivnicima, da se »protive razumu«. Ali, kad se pita, je li vjera, što je Crkva traži od svojih vjernika, kad na pr. zahtijeva kod sv. krštenja ispovijest vjere, ili u drugim zgodama »professionem fidei tridentinae«, razuman čin dostojan čovjeka, onda moramo pitati samu Crkvu, što ona razumijeva pod tim činom, i kako želi, da ga probudimo.¹⁴

Kad Crkva traži od svojih vjernika čin vjere, tada ona misli time na stvar posve točno označenu pojmom, kojega su ovo pojmovne oznake: »čin razuma, kojim slobodno prihvaćamo Bogom objavljene istine radi Božjega auktoriteta.« Da Crkva zaista poznaje samo taj i nikoji drugi pojam vjere, vidi se jasno iz crkvene nauke.

Tako se jasno razabire iz nauke sv. sabora tridentskoga o opravdanju, da je vjera čin razuma. »Disponuntur autem ad ipsam iustitiam,« tako čitamo u aktima rečenoga sabora, »dum excitati divina gratia et adiuti, fidei ex auditu concipientes, libere moventur in Deum credentes, vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt. — Pripravljaju se (ljudi) na samo opravdanje, kad potaknuti i pomagani Božjom milošću začnu vjeru slušanjem te se slobodno približavaju k Bogu vjerujući, da je istina ono, što je Bogom objavljeno i obećano.« (Trid., sess. 6., cp. 6.; Dz. n. 798.) Dakle prema shvaćanju sv. sabora predmetom našega vjerovanja jest istina, a ona prema skolastičkoj filozofiji, koje se terminologijom sv. sabor služio, pripada razumskoj sferi. U ostalom je sv. sabor u istoj sjednici u 12. kanonu izričito zabacio nauk, da je vjera neko »pouzdanje« i prema tome čin, koji pripada voljnoj sferi. Dakle je vjera prema crkvenom shvaćanju čin razuma, i kad Crkva od nas traži vjerovanje, onda traži čin razuma.

Još se jasnije razabire iz crkvenog nauka, da je čin vjere, iako čin razuma, ipak čin slobodan. Vatikanski je naime crkveni sabor formalno definirao: »si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum... A. S.

»katolički deo našega naroda«, da su za nj zasade katoličke vjere partikularizmom ili tuđinskim utjecajem. Sam pokojni Lunaček priznao je u »Obzoru« g. 1925. prigodom kulturne milenarijske izložbe u Zagrebu, da su specifički katolički elementi već 1300 godina svojinom našega naroda i da su formirali njegovu povijest. Zar »veliki besednik« svoju »braću« drži tako naivnima, da će mu vjerovati, e su slobodnozidarske ideje, ideje institucije, koja se rodila u Engleskoj negdje u 18. stoljeću, a k nama se počela tek u novije vrijeme presadivati, sastavni dio našega narodnog, a sva naša prošlost nenarodna; da je katolicizam tuđinski utjecaj, a loža domaći? Kad je katolicizam došao u ove krajeve, nije loži bilo još ni spomena u njima, a kad se loža kriomice prešuljala preko njihova prača, bila je katolička Crkva već 1200 godina u njima kod svoje kuće!

¹⁴ Kako će odatle razabrati teologijski obrazovan čitatelj, mi govorimo samo o vjeri u »subjektivnom smislu« t. j. o onom činu razuma, koji je nosilac vjere, a ne govorimo o vjeri u »objektivnom smislu« t. j. o predmetu vjerovanja.

— Ako tko ustvrdi, da prihvaćanje kršćanskoga vjerovanja nije slobodno neka je izopćen.« (sess. III, cn. 5. de fide, Dz. n. 1814.)

Napokon je na istom vatikanskom saboru definirano, da je vjera prihvaćanje istine radi Božjega ugleda, koji se za nju zalaže: »Si quis dixerit ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur, A. S. — Ako tko ustvrdi, da se ne traži za vjerovanje, e se objavljena istina prihvati radi ugleda Boga, koji je objavljuje, neka je izopćen.« (sess. 3., cn. 2. de fide; Dz. n. 1811.)

Iz ovako određenoga pojma vjerovanja katoličkoga jasno proizlazi, da će ono biti razumno onda, ako ja mogu prije samoga čina vjere sigurno znati: 1. da ima lični razumom i slobodnom voljom »obdareni« Bog; 2. da taj Bog može uvijek, kadgod bi što-god nama ljudima saopćio, govoriti samo čistu istinu, ili drugim riječima, da se ne može niti sam prevariti niti druge varati; 3. da je taj Bog uistinu nešto ljudima saopćio, očitovao ili »objavio« i 4. ako mogu biti siguran od slučaja do slučaja, kad se od mene traži, da u nešto vjerujem kao Bogom objavljenom istinu, da je to uistinu Bog ljudima objavio. Ako su ova četiri uvjeta, koje možemo s katoličkom teologijom nazvati »praeambula fidei«,¹⁵ ispunjena, onda nitko razuman ne može opravdano tvrditi, da je čin vjere u katolika »iracionalan«, »metalogičan«, »uvjetovan tek psihologijskim faktorima«, nego mora priznati, da do njega dovođi željezna logika. Štoviše! Ako je ovo četvero sigurno, onda odmah slijedi i to, da može biti samo ona vjera prava, koja posjeduje nepokvareno, neizmijenjeno Božje saopćenje; da može samo ona vjerska zajednica, ona »Crkva« tražiti od nas, da joj vjerujemo, da slijedimo njezin nauk, koja može dokazati, da je primila i da je do danas sačuvala i da danas posjeduje Božje saopćenje onako, kako je ono s neba došlo na zemlju. Slijedi neumoljivom logikom, da je svaki čovjek moralno obvezan prema svojim silama dati si računa o tom, gdje je prava vjera, gdje je prava Crkva; slijedi, da se ne smiju pred istinom jednom načenom zatvarati oči nikomu pa ni rođenom bratu za ljubav; slijedi, da se »verska trpeljivost« nikako ne može motivirati time, da su »sve vere jednako dobre«, i da se iz takova »aksioma« ne smije izvoditi načelo »brat je mio, koje vjere bio!« Tko tako motivira vjersku snošljivost, samomu sebi izdaje svjedodžbu siromaštva, jer pokazuje, da i sam nije uvjeren, e je zaista istinu našao i da je posjeduje. I ako koja vjerska zajednica prigrli načelo: sve su vere jednako dobre, pokazuje jasno, da sama ne vrijedi ništa. Vjerska snošljivost smije se i može motivirati samo ljubavlju prema bližnjemu, prema Božjemu u svakom pa i najzadnjem čovjeku, ljubavlju, kojoj je izvorom Bog. Istina i ljubav u Bogu su jedno, te iz Njega istječu na ovu bijednu zemlju, ali uvijek kao nerazdružljive sestre. I sto-

¹⁵ Tako barem običnija terminologija. Neki naime tim imenom zovu samo filozofijske istine o Bogu (theologiam naturalem).

ga ne može biti potpune istine ondje, gdje nije ljubavi, i obratno ne može biti prave ljubavi ondje, gdje joj nije temeljem istina. O vjerskoj snošljivosti, o »trpeljivosti« može biti govora samo kod onoga, koji sjedinjuje u sebi živo uvjerenje, da posjeduje istinu, te pun istinske kršćanske ljubavi hvali Bogu za taj dar i snosi, trpi taj »manco« kod braće svoje, koja te istine nemaju. Tko je uvjeren, da je njegova vjera baš toliko vrijedna kao i sve druge, taj nema šta da »snosi«, šta da »trpi« kod svojega bližnjega, jer mu je posve jednak. Ali takav mora kod sebe da snosi »manco«, da ne zna, zašto pristaje baš uz ovu, a ne uz onu vjeru; za nj je to »sticaj prilika« ili »slučajnost«, slučaj, za koji netko zgodno reče, da je bog luđaka, jer nosi odgovornost za sve, čega ovaj ne zna.

I stoga Crkva katolička, koja traži uvijek i svagdje pravu vjersku snošljivost kao dužnost kršćanske ljubavi, koja uvijek i svagdje osuđuje nasilje vjeri i savjesti, zahtijeva od svojih vjernih, da priznaju suverenost Istine, koja je u cijeloj vasioni samo jedna jedina, baš kao što je i u državi jedan jedini suverenitet, i više ih ne može biti. Crkva zahtijeva sigurno uvjerenje o istinitosti »praeambulorum fidei«, jer smatra vjeru bez toga uvjerenja razumna čovjeka nedostojnim i prema tome grješnim.

Već je Inocencije XI. (1676—1689) osudio tezu: »Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus — Prihvaćanje vjere natprirodne i korisne za spasenje daje se složiti s vjerojatnim samo znaanjem za objavu, štoviše sa strahom, kojim se bojimo, da Bog ipak nije (ljudima) ni govorio.« (Dz. n. 1171.) Tu tezu o potrebitoj sigurnosti spoznaje, da Bog jest vječna Istina i da je uistinu progovorio ljudskom rodu, urgira Crkva odonda neprestano pa i onda, kad je modernizam onako perfidnim načinom, kojim se služi »moderna« i danas u svojem ratu protiv vjere i Crkve, htio da proda rog pod svijeću. Tako je Pijo IX. tu istinu istaknuo protiv pristaša Hermesa, profesora teologije u Bonnu (cf. Dz. n. 1637.), protiv Bonnettyja (ib. nn. 1650. sq.); sv. vatikanski sabor svečano je definirao, da je čovjek kadar egzistenciju Božju sa sigurnošću spoznati svojim prirodnim spoznajnim moćima bez objave i prije nje, a Pijo X. u zakletvi protiv modernista traži, da se prizna, e se egzistencija Božja može sigurno dokazati (por. Dz. n. 2145.) Mi ćemo ovdje navesti tek teze, što ih je za Grgura XVI. morao potpisati strasburški profesor teologije Bautain: »1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu et l'infinité de ses perfections. — La foi, don du ciel, suppose la révélation; elle ne peut donc pas convenablement être alléguée vis-à-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu. — 3. La preuve tirée des miracles de Jésus-Christ, sensible et frappant pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force et son éclat vis-à-vis des générations subséquentes. Nous trouvons cette preuve en toute certitude dans l'authenticité du Nouveau Testament, dans la tradition orale et écrite de tous les Chrétiens; et c'est par cette double tradition que nous devons la démontrer à l'incrédule qui la rejette ou à ceux qui, sans l'admettre encore, la désirent. — 4. On n'a point le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette

la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines; et ces preuves sont déduites par le raisonnement. — 5. Sur ces questions diverses la raison précède la foi et doit nous y conduire. — 6. Quelque faible et obscure que soit devenue la raison par le péché originel il lui reste assez de clarté et de force pour nous guider avec certitude à l'existence de Dieu, à la révélation faite aux Juifs par Moïse, aux chrétiens par notre adorable Homme-Dieu.» (Dz. n. 1622. sqq. nota 2.)¹⁶

Crkva dakle nije mogla jasnije istaknuti racionalnost vjerovanja, što ga ona od svojih vjernika traži, pa govorili njeni protivnici što god im drago. Ako se rečene istine sa sigurnošću mogu spoznati i dokazati još prije vjerovanja, onda je naša vjera čovjeka dostojna, »rationabile obsequium«. Mi ćemo ove godine početi u »Životu« iznositi pojedine momente toga dokazivanja, i bit će nam vrlo drago, ako nam cijenjeni naši čitači tom zgodom iznesu svoja pitanja, sumnje, teškoće, da na njih odgovorimo.

Dva prigovora.

Tko je pozorno pratio dojakošnje razlaganje, mogao bi naravno ovako prigovoriti. Apсурдно je, da bude čin razuma slobodan, jer je sloboda odlika volje, a ne razuma. Uostalom, da je vjera ipak produkt iracionalnih faktora, vidi se i odatle, što su svi veliki duhovi, pa i sama kat. Crkva uvijek isticali: čestito živi, pa ćeš lako vjerovati; moli se Bogu, pa ćeš vjerovati. — ne koristite dokazi, ako život smeta. Tako već sam sv. Augustin veli: »Izuzev one, kojih je narav odviše pokvarena, čitav ljudski rod priznaje Boga Stvoriteljem svega svijeta.«¹⁷ Njemački najveći katolički pjesnik Weber piše: »Nicht im Grübeln, nein im Beten — Wird die Of-

¹⁶ U hrvatskom prijevodu glase te teze ovako: 1. Zaključivanje može sa sigurnošću dokazati postojanje Boga i neizmjenost Njegovih savršenosti. — Vjera, dar neba, supponira objavu; stoga se ne možemo prikladno pozivati na nju, da ateisti dokažemo egzistenciju Božju. — 3. Dokaz, izveden iz čudesaa Isusa Krista, osjetan i udarajući u oči neposrednim svjedocima, nije ni pošto izgubio svoju snagu i očevidnost za kasnija pokoljenja. Nalazimo ga posve sigurno u izvornosti Novoga Zavjeta, u usmenoj i pismenoj predaji sviju kršćana. Tom dvostrukom predajom moramo je (=objavu) dokazati nevjerniku, koji je zabacuje, ili onima, koji je ispituju, iako je još ne prihvaćaju. — 4. Nemamo pravo tražiti od nevjernika, da prihvati uskrsnuće našega božanskog Spasa, prije nego što smo mu pružili sigurnih dokaza, a ti se dokazi izvode zaključivanjem (NB! latinski tekst dodaje: iz iste predaje). — 5. U tim raznim pitanjima razum je prije vjere i treba da nas k njoj privede. — 6. Kakogod je istočnim grijehom razum potamnio i oslabio, ipak mu je ostalo dosta svijetla i snage, da nas dovede sa sigurnošću do egzistencije Božje, do objave Židovima po Mojsiji, a kršćanima po našem klanjanja vrijednom Bogu-čovjeku.»

¹⁷ In Joan. tract. CVI., n. 4.

fenbarung kommen!«,¹⁸ a Goethe pita: »Ist denn so grosses Geheimnis: was Gott und der Mensch und die Welt sei?« I sam odgovara: »Nein. Doch niemand hört' s gern, da bleibt es geheim.«¹⁹ Dakle ipak ima zadnju riječ kod vjerovanja — volja, a ne razum, iracionalni, alogički, a ne racionalni, logički faktor.

U ovom prigovoru se krije jedna psihologijska i jedna logička poteškoća.

Što se prve tiče, odgovor glasi: i moja ruka »slobodno« stiska srdačno prijateljevu ruku, iako se svi moji mišići i sve žile stežu i rastežu posve neslobodno, jer je dosta za njihovu »slobodu«, da to čine na zapovijed moje slobodne volje. Tako je i kod vjerovanja. Iako razum kod njega i nije slobodan formalno, to on ipak sudí: »držim, da je istina, što je Bog objavio radi njegova auktoriteta, koji mi to jamči«, na zahtjev i zapovijed slobodne volje.

Nego na ovo rješenje nadovezuje se odmah logička poteškoća. Jer ako razum može stvoriti sud, što ga zovemo činom vjere, samo na zapovijed volje, onda se čini upravo nemogućim, da ga kod toga vode logički razlozi. Što ima volja s logikom? Zar ona nema svoje posve drukčije kriterije? Pa ipak i to nije realna poteškoća. Ako tko pod utjecajem volje za jelom, probudene osjećajem gladi, sudí, da mu valja jesti, bit će taj sud posve racionalan, ako čovjek razborito može i mora suditi, da je u njega nažon za jelom posve normalno razvijen i da ga stoga valja zadovoljiti. Taj sud bit će iracionalan tek onda, ako razum toga ne uviđa ili pače protivno uviđa, da je u kojem slučaju jesti posve suviše, pa ipak pod utjecajem volje stvori protivni sud tražeći prividne razloge. Tako je i s našim vjerovanjem. Ono bi bilo iracionalno zbog toga, što do njega dolazi samo pod utjecajem slobodne volje naše, kad bi ova tražila takav sud od razuma bez pametnih ili pače protiv pametnih razloga. A psihologijska analiza vjerovanja našeg pokazuje baš protivno, naime, da ga volja zahtijeva radi pametnih razloga. Jer ako zapitamo svijesnog katolika, koji zna, što je njegova vjera, zašto vjeruje, odgovorit će nam svijesno: »Vjerujem, jer hoću!« — A zašto hoćeš da vjeruješ? — »Zato, jer uviđam, da je to jedino pametno, da je to prijeko potrebno. Pametno, jer se ne može razborito sumnjati, da postoji Bog i da je uistinu ljudima progovorio te i ovo, što ja vjerujem, uistinu objavio. Prijeko potrebno, jer ako je Bog ljudima štogod saopćio, onda Njemu ne može biti svejedno, da li ljudi to prihvaćaju ili ne.« Naš je dakle razum, da se poslužimo opet jednom analogijom, poput suca, koji »en private« sazna za kakav kriminalni slučaj, istražuje ga i stvori si mišljenje, da je N. N. krivac i da bi ga trebalo odsuditi. Ali on ne može izreći nikakove osude, dok bilo privatni tužitelji (ad instantiam partis) bilo državni tuži-

¹⁸ Tako u »Dreizehnlinden«.

¹⁹ kod van Ginneken, Voordrachten over het Katholicisme vor niet katholieken, Rotterdam 1927.

lac (*»ex offio«*) ne zahtijevaju od njega pravorijeka. Njegov sud ne će stoga biti iracionalan ili nepravedan, što ga on izriče tek na takav zahtjev.

Ova nam analogija ujedno pokazuje, zašto se toliko ističe dobar život, prakticiranje, da čovjek dođe do vjere i da je ne izgubi. Ako naš sudac bude bilo od koje stranke u parnici primao mito, to će mito zamračiti njegov sud, priječiti objektivno ocjenjivanje razloga. Razlozi stranke, koja daje mito, bivati će pred forumom njegova razuma sve jači, a protivni sve slabiji, pa će volja konačno zahtijevati od njega iracionalan, nepravedan sud. Kod vjerovanja jest nečestit život takovo mito, jer razum odmah uviđa i zaključuje, da se takav život ne da složiti s vjerskim istinama. I tada zarobljena volja ne će da slijedi trijezno razlaganje razuma i njegovih razloga, nego svom silom zahtijeva sud, koji se na te razloge ne obazire, nego im se pače protivi. Tada čovjek gleda u vjeri svojega zakletog neprijatelja, koji mu nigdje ne da mira, i na kojemu vidi samo zlo, a u svojem životu i teoriji, koja bi ga opravdala, svojega najboljega prijatelja, na kojem je sve suho zlato, premda svi ostali objektivni sudije vide protivno. To je razlog, zašto Crkva toliko inzistira na katoličkoj odgoji djece i mladeži. Odgoja treba da paralizira utjecaj *»mita«* naše prirode, koja je radi svoje slabosti sklona na zlo. To je razlog, zašto se toliko ističe potreba molitve za vjerovanje. Crkva bo zna iz objave, te je prema tome duboko uvjerena o objektivnosti te istine, da toj ljudskoj slabosti mora sam Bož priteći svojom milošću u pomoć pogotovu sada, gdje je čovjek dignut u natprirodni red. Stoga uči svoju djecu sklapati ruke na molitvu za vjerovanje, za *»cor docile«*. Stoga inzistira i na tom, da se djeca malena krste, e da Božja milost u njima stvori pozitivnu dispoziciju za vjerovanje paraliziranjem iracionalnih i pomažanjem racionalnih faktora.

Drugi prigovor glasio bi možda ovako: Prema izloženom ne bi gotovo ničija vjera bila racionalan čin, jer će ih biti jako malo, koji si mogu dati računa o sigurnosti preduvjeta za razumno vjerovanje.

Na taj prigovor valja opaziti, da se objektivno dadu logički faktori našega vjerovanja sa svom znanstvenom akribijom dokazati. Stoga je subjektivno dosta, da pojedinac ima i stekne o njima onu izvjesnost, koja se za njegovo shvaćanje traži i dostaje, da se može kazati, e razborito čini, kad vjeruje.²⁰ Tako je i u drugim stvarima: dijete razborito vjeruje svojim roditeljima, da su mu roditelji; učiteljima ono, što ga uče; *»grand public«* učenjaci rezultate njihova istraživanja. Nego što je čovjek zreliji, što inteligentniji, to se više od njega traži, da zna motivirati, obra-

²⁰ Suarez i Pesch te pristaše *»discerniculi fidei«* bi dakako drukčije kušali riješiti ovu poteškoću, ali odgovor, što ga ovdje dajemo, daje većina teologa tamo od XVII. vijeka, otkako je to pitanje iskrslalo.

zložiti svoje mišljenje, svoje nazore, a napose svoj svjetovni nazor. Stoga je moralna dužnost svakoga pojedinca, da što više produbi i što dublje motivira svoj vjerski život. Zato Crkva i traži od buduće inteligencije veće poznavanje nauka svojega, nameće daštvu obvezu nauka vjere, a zrelim ljudima, da im vjerska obrazovanost ne zaostane za ostalom, vazda daje hrane u svojim propovijedima i u svojoj asketskoj i vjerskoj literaturi.

Nekoliko zaključaka.

Iz svega dosele rečenoga slijedi sa svom očevidnosti, da o našim protivnicima, koji Crkvi podmeću »robovanje ličnosti« i deklamuju o »dogmatskom zarobljivanju«, vrijedi ona sv. Pisma: »quaecunque ignorant, blasphemant — grde ono čega ne znaju« (Juda 10.) Jer tko ima uzvišeniji pojam o čovjeku, tko više poštuje dostojanstvo ljudske prirode i njezinu slobodu, tko vodi više računa o zahtjevima razumne ljudske naravi: Crkva ili njezini protivnici? Crkva, koja traži, da vjera bude slobodan čin, čin razuma motiviran ozbiljnim razumskim razlozima, dakle čin eminentno ljudski, dostojan čovjeka, ili njezini protivnici, koji snizuju vjeru, taj najodličniji čin ljudske osobe — u životinja nema i ne može biti vjere ni povjerenja —, čin, što naj snažnije zahvaća u sav privatni i javni život ljudi, snizuje do »iracionalnog« fenomena, do čisto instinktivne, dakle najmanje ljudske potrebe?

Iz svega dosele rečenoga dalje slijedi posve očevidno, da je taj na oko neznatni čin vjere, što se rađa u najsvetijem kutiću, u svetištu naših duša, još uvijek vjekovna raskrsnica, na kojoj se dijele srca, duše pojedinaca, na kojoj se razilaze narodi i kulture. I tvrdnja, da taj čin više ne pokreće svijetom, da je tridesetgodišnji rat bio zadnjim vjerskim ratom, jest samo jedna od mnogih modernih laži, kojima naš vijek toliko obiluje! Pače danas više nego prije! Vjera — nevjera, to su pravi, najljući neprijatelji, koji ne znaju ni za mir ni za primirje, nego samo za »rat do istrage«.

Iz svega dosele rečenoga napokon slijedi, da o tom činu ljudske duše zavisí budućnost evropske civilizacije i budućnost boljševizma kao njezine negacije. Jer taj je čin kamen temeljac odnosa prema Bogu. A odnos čovjeka prema Bogu bitno utječe i mišljenja prirodu odnosa čovjeka prema samomu sebi i prema bližnjemu bilo kao pojedincu bilo kao zajednici, kojima je određen položaj čovjekov na ovom svijetu. Tako dakle fiksira čin vjere mjesto čovjekovo u vasioni. Nije li dakle revolucioniranje evropske kršćanske civilizacije već po prirodi same stvari posljedica stava čovjekova prema vjeri kao odnosu njegovu prema Bogu? Na to pitanje daje jasan odgovor razvitak i tok svjetskih događaja.

K. Grimm D. I.